

увагу на те, що новий зміст часто реалізується в них у старій формі і що традиційні форми є досить поширеними, типовими для новотворів.

Крім характеристики новотворів, у статті вчений науково обґрунтовує ряд важливих загальних положень фольклористики, таких як питання про безперервність фольклорного процесу, колективність творення пісень, про їх авторство тощо. "Присвоєння авторства якоїсь пісні певній особі не треба брати дослівно" /2/, - пише В.Гнатюк. Бо хоч у пісенних новотворах і можливо встановити автора, все ж народно-поетичний твір - набуток колективний. Отже, у процесі побутування він шліфується, змінюється не тільки щодо форми, а й часто щодо змісту. Водночас В.Гнатюк дає відсіч тим ученим, які появу новотворів витлумачували як занепад фольклору в цілому. Справді, пісенний репертуар зазнає оновлення, певні пісні відмирають, коли зникають відповідні обставини, грунт, що їх живить, однак на зміну їм, підкреслює дослідник, появляються нові пісенні твори. Отже, треба говорити не про зникнення народної пісенності і фольклору в цілому, а про зміни, яких він зазнає в процесі історичного розвитку. Таким чином, В.Гнатюк перший здійснив глибокий і змістовний аналіз емігрантських пісень, зробивши своєю працею цінний внесок у передову науку про народну творчість. Він же здійснив і перші зведені публікації в обговорюваному дослідженні та в томі "Коломийки" /т.2, Львів, 1906/. Увага В.Гнатюка до новотворів виправдана і науково обґрунтована.

ОЛЕКСІЙ ЧЕХІВСЬКИЙ

/Кам'янець-Подільський педінститут/

ПІСНІ ПРО КОХАННЯ У ФОЛЬКЛОРИСТИЧНИХ СТУДІЯХ В.ГНАТЮКА

Народ-митець, народ-творець, якому генетично притаманна ніжність, - український народ не міг не створити пісень про найглибше, найчистіше, найсильніше, найщасливіше-нещасливіше людське

почуття - кохання. Не міг обминути цієї теми у своїх фольклористичних студіях видатний дослідник усної поетичної творчості українського народу В.М.Гнатюк. У статті "Пісенні новотвори в українсько-руській народній поезії" він підкреслив, що "любовні теми... старі, як світ", що вони побутують і в емігрантських піснях, і у піснях про жовнівів.

У своїх записах пісень про кохання вчений дотримувався науково обгрунтованого, чіткого тематичного поділу в середині цього жанру, філологічної точності й абсолютної повноти запису безпосередньо з уст співака, фонетичного письма для передачі усіх морфологічних і фонетичних особливостей мови, обов'язкової фіксації локальних варіантів тієї чи іншої пісні. Так, у фольклористичному дослідженні "Українська народна словесність /в справі записів українського етнографічного матеріалу/", виділивши з групи побутових пісень любовні, він поділив їх на такі різновиди за тематичним критерієм: а/ любов парубка і дівчини; б/ парубок ходить до дівчини; в/ поговор і вороги; г/ бідність; д/вибір пари, свати; е/ розлука з милим, милою; ж/ любов без взаємності; з/ рід розлучає; і/ зрада парубка, дівчини; к/ утрата вінка та її наслідки; л/ хвороба й смерть милого, милої.

Така струнка класифікація записаних пісень дає можливість дослідникам їх поезики встановити типологічне для цього жанру і специфічне, обумовлене своєрідністю змісту.

Наприклад, у збірнику "Українські народні пісні в записах Володимира Гнатюка", упорядкованому М.Яценком, серед пісень про кохання виділені такі тематичні цикли: "Зустрічі. Думки про шлюб"; "Розлука і смерть закоханих"; "Ревнощі, нещасливе кохання"; "Втрата вінка. Зведенця".

Для усіх любовних пісень типологічними художніми прийомами є постійні епітети, деминутиви, паралелізми, риторичні звертання, звертання-перифрази, різноманітні повтори; для них властива діа-

логічна форма викладу, часте використання питальних речень, в тому числі риторичних питань.

Постійні епітети - невід'ємний, органічний компонент текстів пісень, вони не тільки найбільш точно виражають якісні характеристики предметів, явищ, осіб, але й дають їм гранично чіткі логіко-емоційні характеристики, оцінки: далека дорога, темненька ніч, біла постілька, стара няня /"Ой зацвіла калина в порозі"/, залізне путо, рута зелененька, дівчина молоденька, чорні очі, рівні брови /"Ой як їдеш, милий, на ніч"/, біле каміння, сивий кінь /"Ой тям на горі два дуби, два дуби"/, ліс дубовий, ворішок лісовий, кінь вороний /"Ой піду я попід ліс буковий"/, прощу красно, біла горниця, смутний глас, красний милий, красне платтєчко /"Прошу красно преславну столицу"/, висока гора, чорний орел, сивий сокіл, чужа сторона, вірні слуги, свічки ясні воскові /"Ой на горі там на високій"/, світ широкий, голуб сивейкий, хлопець чорнобривейкий, личко рум'яне, білі крила, сині гори /"Ой під горою та й під дубинов"/, вічка сиві, личко біле, зазуля сива, вірний слуга, зелененький ліс, сивий сокіл /"Угнівався мій милий"/, бистрий Дунай, беріг крутенький, явір зелененький, коник вороненький, хлопець молоденький, біла перемітка /"Бистрий Дунай стиха воду несе"/. тощо.

У любовних піснях натрапляємо на цілі поклади слів з демінутивними суфіксами. Власне жодна пісня не обходиться без демінутивів. Вони є засобом вираження нестлиивості, ніжності, інтимності. Наприклад: молоденькі, помалейки, маленько, річенька, дівчинонька, вороженьки, дороженьки /"Уже журави улетіли"/ та ін.

До найпоширеніших стилістичних фігур у піснях про кохання належить паралелізм: "Ой зацвіла калина в порозі, Деся мій Ясьо в далекій дорозі"/"Ой зацвіла калина в дорозі"/; "Стиха, стиха Дунай воду несе, Ще стихіше дівча косу чеше" /"Стиха, стиха Дунай

воду несе"/. Про частоту вживання цієї стилістичної фігури свідчить такий факт: на тридцять пісень про кохання припадає 22 паралелізмами. Порівняння, зіставлення людського життя з певними явищами природи робить пісні особливо задушевними, емоційними, тим більше, що паралелізмами до людських доль, переживань виступають такі національні символи України, як калина, зелена рута, журавлі, голуби, плачуча верба над водою, міцні дубочки. Інколи паралелізм становить домінуючу пісні. Також є пісня "Чом соловій не співає" /третій варіант II/.

Особливої інтимності, ліризму надають пісням перефразистичні звертання типу: моє миле серце, моє закохання, мій любку, мій сивий орле, моя шкля, моє любе серце, моя голубко.

Органічним компонентом поезики пісень про кохання є різноманітні повтори: звичайний повтор, повтор-підхоплення, градаційний повтор, рефрен. А повтор, за влучним висловом О.О.Потебні, дає нове значення, об'єктивне або суб'єктивне.

Невід'ємним складником текстів ліричних пісень є нестигнені форми повних прикметників: широке, мурована, зрукована, преславна, чорна, єдина, любая, золота.

Крім типологічних засобів художньої зображальності, у піснях про кохання зустрічаються рідше вживані прийоми образності: контекстуальні антоніми і побудовані на них антитеза, сатирично забарвлені фразеологізми, метафоричні аналогії.

Отже, народні пісні про кохання дають винятково цінний матеріал для історії української літературної мови, для її стилістики.

ЛЮДМИЛА МОСТОВА
/Одеський університет/

АСПЕКТИ ФОЛЬКЛОРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В.ГНАТИКА

Багатоаспектна творча спадщина видатного українського фольклориста та етнографа, академіка, редактора та видавця спадщини